

วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย

Evolution of Urban Planning of Thailand

ปานปิ่น รงทานาม

นักศึกษาศาสตราวุฒิปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุซฐฎัษัณทิต

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Panpun Ronghanam

Students in Urban and Regional Planning Doctor of Philosophy

Department of Urban and Regional Planning, Khonkaen University

คำสำคัญ : วิวัฒนาการ

การผังเมืองประเทศไทย ;

การผังเมืองไทย ; การผัง

เมืองไทยในอดีต

Keywords :

Evolution of urban

planning of Thailand ;

Urban Planning of

Thailand ; History of

Urban Planning in

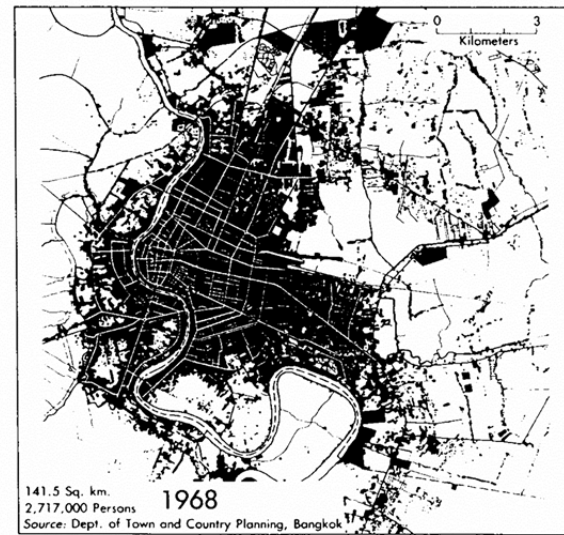
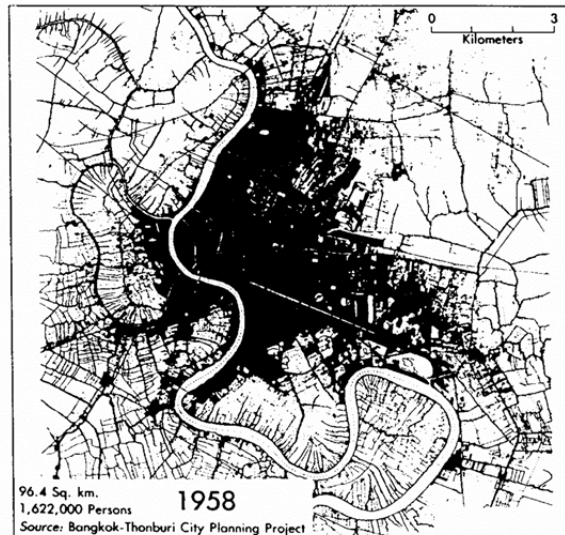
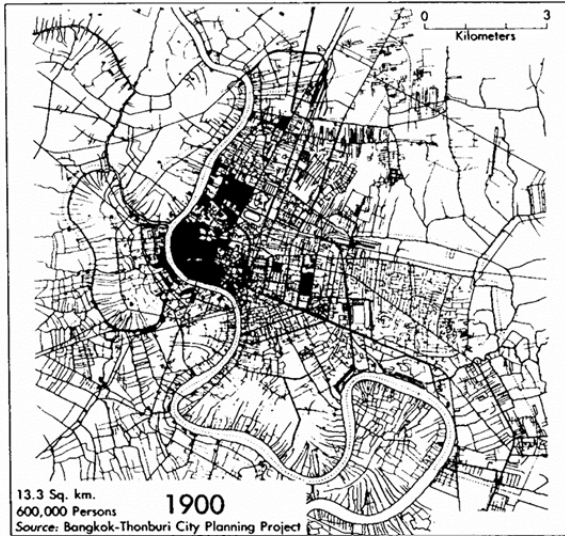
Thailand

บทคัดย่อ

การผังเมืองของประเทศไทยมีความเป็นมายาวนานพร้อมๆ กับการก่อร่างสร้างเมืองตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน บทความนี้จะกล่าวถึงวิวัฒนาการบทบาทและการดำเนินงานของการผังเมือง โดยเฉพาะที่มีการจัดทำโครงการหรือมติต่างๆ อย่างเป็นทางการ รวมไปถึงการขึ้นนำและคลี่คลายประเด็นของการผังเมืองประเทศไทย การทำงานทางด้านกรวางแผนพัฒนาพื้นที่ตลอดจนประเด็นที่มีการพิจารณาจัดวางผังในทิศทางที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองทั้งสิ้น โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยที่บ่อยครั้งเกิดความพยายามในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้รูปแบบการพัฒนาเมืองนั้นขาดเสถียรภาพ การดำเนินงานทางด้านกรผังเมืองของประเทศไทยจึงมีวิวัฒนาการที่เอื้อต่อการแก้ไขสถานการณ์อย่างเป็นเหตุเป็นผลจวบจนปัจจุบัน

Abstract

Planning of Thailand has a long history together. Shaping the city since from ancient times to the present. This article discusses the evolution and implementation of the plan. Especially with the preparation of a project or various resolutions officially, as well as guiding and resolving issues of urban planning. The work of the spatial planning, including the planning issues to be mapped in a somewhat different direction because of a change

การวิเคราะห์สัณฐานเมือง
สำหรับโครงการวางผัง
พระนศร 2533 รากฐาน
การวางผังเมืองแบบเหตุผล
ครอบคลุมครั้งแรกของ
ประเทศไทย
ที่มา : Department of
Town and Country
Planning (DTCP)
(Bangkok : Bangkok
Metropolitan
Administration, 1971.

of circumstances is associated with the development of the city.
Especially in the case of frequent attempts at regime change.
Make patterns of urban development, the lack of stability.
Implementation of the plan of evolution is contributing to
a situation whereby, as a result until now.

บทนำ

ความเข้าใจโดยทั่วไปของประชาชนในหลายภาคส่วนในบทบาทที่เป็นการดำเนินงานทางด้านการผังเมือง โดยเฉพาะนักธุรกิจหรือในการทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจำเป็นจะต้องขออนุญาตปลูกสร้างจากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองประจำท้องถิ่นต่างๆ รวมไปถึงการดำเนินงานจากส่วนกลาง หรือในบางส่วนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดวางผังเมืองที่มีข้อเสนอแนะและการขออนุญาตปรับแก้การวางผัง อย่างไรก็ตามความเข้าใจในบทบาทดังกล่าวนั้นอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมและองค์ประกอบของนักผังเมืองเพียงอย่างเดียวเต็มประสิทธิภาพ บทความนี้จะกล่าวถึงวิวัฒนาการบทบาทและการดำเนินงานของการผังเมืองประเทศไทย โดยเฉพาะที่มีการจัดทำโครงการหรือมติต่างๆ ที่เป็นทางการ รวมไปถึงการขึ้นนำและคลี่คลายประเด็นของการผังเมืองประเทศไทยในบางส่วน ตั้งแต่อดีตที่มีการทำงานทางด้านการวางแผนพัฒนาพื้นที่ จนถึงปัจจุบันที่มีประเด็นในการพิจารณาจัดวางผังในทิศทางที่แตกต่างกันบ้าง สอดคล้องกันบ้าง ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด เพราะความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองทั้งสิ้น โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยที่บ่อยครั้งเกิดความพยายามในการการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้รูปแบบการพัฒนาเมืองนั้นขาดเสถียรภาพ

การผังเมืองของประเทศไทยก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 เป็นการดำเนินงานโดยพระมหากษัตริย์ ผู้ที่มีบทบาทหลักในการครองดินแดนและแคว้นต่างๆ บทบาททางด้านการวางแผนเมืองนั้นไม่ได้เป็นศาสตร์ที่ชัดเจนนัก แต่สิ่งที่พระมหากษัตริย์กระทำโดยพระราชอำนาจนั้นเป็นการป้องกันภัยต่อศัตรู อีกทั้งยังมีวัตถุประสงค์ในการสร้างอิทธิพลและการทำสงคราม รวมไปถึงการกระทำเพื่อการครอบครองทรัพยากรต่างๆ เครื่องราชบรรณาการ และคนซึ่งถือเป็นการบริหารจัดการภาคและเมืองอีกอย่างหนึ่ง อีกทั้งเป็นการทำเพื่อสาธารณสุข เช่น การย้ายเมืองด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ อย่างไรก็ตามการผังเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช โดยโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาพระนครมีความงดงาม ทันสมัย เทียบเท่าอารยประเทศ การผังเมืองในระยะเวลาดังกล่าวที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทั่วประเทศสู่เมืองสำคัญต่างๆ เช่น การตัดถนนในเมือง การมีไฟฟ้า รางรถไฟ รวมไปถึงการสร้างค่านิยมภาวะทันสมัยให้กับประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะในพระนคร การวางสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ดำเนินเรื่อยไปจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขใน พ.ศ. 2475 ซึ่งได้สร้างลำดับการแบ่งชั้นวรรณะอย่างเป็นทางการ

ทางการมากยิ่งขึ้น กษัตริย์ผู้เป็นศูนย์รวมจึงมีบทบาทเปรียบเสมือนหลักยึดครองหนึ่งของแผ่นดิน การสถาปนาระบบดังกล่าวทำให้การผังเมืองซึ่งเดิมเป็นการดำเนินงานโดยพระมหากษัตริย์กลายเป็นการดำเนินงานโดยรัฐบาล (ที่ถือว่าทำงานต่างพระมหากษัตริย์ในยุคก่อน) ซึ่งในระยะต่อมารัฐบาลยังคงดำเนินการผังเมืองในลักษณะเดียวกันนี้

การผังเมืองดังที่กล่าวถึงในข้างต้น ทั้งหมดล้วนแล้วทำการจัดวางผังเมืองโดยอาศัยพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดตราขึ้นเฉพาะเรื่องๆ ไป เช่น พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างอาคารตามแผนผังเมือง บริเวณถนนพระราชดำเนินจังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482 พระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ. 2485 เป็นต้น จนกระทั่งได้มีพระราชบัญญัติการผังเมืองและชนบท พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นกฎหมายผังเมืองฉบับแรกที่กำหนดลิสต์ต่างๆ ในการจัดทำโครงการแบบองค์รวม โดยที่โครงการจะต้องผ่านการเห็นชอบจากมติของกระทรวงมหาดไทย และใช้บังคับให้ท้องถิ่นจำเป็นต้องจัดทำผังและตรากฎหมายขึ้นเฉพาะท้องที่ จากนั้นจึงมีพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มีการพัฒนารูปแบบขั้นตอนในการจัดทำผังเมืองและจำแนกลักษณะของผังให้มีความชัดเจนในการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาภาคและเมือง อีกทั้งยังระบุถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน จนทุกวันนี้สถาบันการศึกษา องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการผังเมืองมากขึ้น วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศมุ่งเน้นแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงองค์กรที่มีผลต่อทิศทางและรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ของประเทศไทย

การผังเมืองไทยในอดีตกาล

ตามพระคัมภีร์ “อัครัญญสูตร” ซึ่งเป็นหนึ่งในคัมภีร์โบราณในทางพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานและการเป็นชุมชนเมืองว่า ภายใต้สังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันจะ “เลือก” คนที่ดีที่สุดมาเป็นกษัตริย์ และกษัตริย์นั้นจะต้องเป็นผู้นำในการปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นประชาธิปไตยและความเป็นธรรมที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังการเมืองการปกครอง แต่ก็อาจเป็นเพียงการจาริกตามความมุ่งหวังของสังคม เพราะสภาวะการณ์ที่กษัตริย์มีสิทธิ์ขาดในการปกครองดุจสมมุติเทพในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ให้อำนาจแก่พระมหากษัตริย์ในการบริหารจัดการทรัพยากร รวมไปถึงการสร้างบ้านแปลงเมืองได้ตามความต้องการอย่างเบ็ดเสร็จ ดังคำกล่าวที่ว่า “พระบรมราชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ไม่ได้ปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใด ด้วยเหตุที่ถือว่าเป็นที่ล้นพ้น ไม่มีข้อสั่งอันใดจะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้”¹ ในช่วงเวลาการสืบทอดราชบัลลังก์ ถึงแม้ว่าในสมัยก่อนจะไม่ได้กำหนดว่าผู้ครองสถานะใดจะเป็นผู้ที่ขึ้นสืบราชสมบัติเป็นกฎเกณฑ์อย่างชัดเจนนัก แต่ก็

มักจะให้สิทธิ์แก่ผู้สืบสายเลือดหรือผู้สืบสันดานก่อน ตามคติลูกไม่ยอมหล่นไม่ไกลต้น ตามมาด้วยขุนนางและข้าราชการที่เคยถวายงาน ทำให้ในช่วงเวลาของการสืบราชสมบัติมักจะมี ความคลุมเครือวุ่นวายในพระราชสำนัก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองนั้นยังส่งผลต่อตำแหน่งหน้าที่การงานของเจ้าขุนมูลนายต่างๆ อีกด้วย

การผังเมืองในยุคนี้ดำเนินงานโดยพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การป้องกันภัยธรรมชาติและการสงคราม แต่ครั้งเมืองเกิดความสงบเรียบร้อย การค้าขายเจริญรุ่งเรือง และดินฟ้าอากาศเป็นใจให้พืชผลผลิตได้ของดีมีคุณภาพ การสร้างเมืองจึงมีลักษณะผูกติดกับความเชื่อทางพิธีกรรมทางพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา² สามารถจำแนกการดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้

1. การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานและการปกครอง

แหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณของไทยในระยะแรก มักจะตั้งอยู่บนที่ราบ ใต้หุบเขาที่มีแหล่งน้ำและทรัพยากรต่างๆ โดยสมบูรณ์ ชุมชนจะกระจุกตัวกันเป็นกลุ่มๆ เป็นชุมชนเล็กๆ โดยมีชุมชนศูนย์กลางที่มี “เจ้า” อยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนต่างๆ โดยเจ้าทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการคนและที่ดิน สำหรับการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว และปล่อยให้หมู่บ้านต่างๆ บริหารจัดการที่ดินโดยชาวบ้าน การจัดการโดยเจ้าเป็นผู้กำกับทำการจัดสรรที่ดินให้สอดคล้องกับจำนวนคนและความต้องการทางด้านอาหาร มีการจัดทำระบบชลประทาน การทำฝาย เพื่อปลูกข้าว เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้นเจ้าจึงมีบทบาทในการปกครองมากขึ้นเช่นกัน แต่ทว่าดินแดนแบบประเทศไทยที่มีภูมิศาสตร์เอื้อต่อความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติมากกว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ ทำให้ประชากรในแถบนี้เบาบางเมื่อเปรียบเทียบกับอารยธรรมโดยรอบได้แก่ อารยธรรมมอญทางทิศตะวันตก อารยธรรมขอมทางทิศตะวันออก อารยธรรมล้านนาทางทิศเหนือ และอารยธรรมจากแหลมมลายูทางทิศใต้ ซึ่งต่อมาในสมัยอยุธยาตอนต้นที่มีความรุ่งเรือง ดินแดนสยามจึงได้รับอารยธรรมจากทุกสารทิศเข้ามาสู่ศูนย์กลางอาณาจักร ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายที่นำมาสู่ความรุ่งเรืองอย่างมาก³

ในระยะต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้น การแบ่งชนชั้นในสังคมจึงเกิดขึ้น คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนมักปรับเปลี่ยนระดับฐานะเป็นกลุ่มบุคคลชั้นนำ เนื่องจากมีอภิสิทธิ์เหนือที่ดินจำนวนมาก อีกทั้งผู้ที่เข้ามาภายหลังอาจสามารถเข้าถึงที่ดินได้ในฐานะผู้พึ่งพาเจ้าของที่ดินซึ่งไม่ได้ครอบครองโดยสิทธิ์ขาด เว้นแต่จะมีการมอบให้ เชลยสงครามและทาสที่ไม่สามารถครอบครองที่ดินได้ ทั้งนี้การจัดสรรที่ดินทำกินดังกล่าวอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแลโดยคณะเจ้า และผู้ที่อาศัยในชุมชนจะต้องส่งส่วยให้เจ้าทั้งที่เป็นสิ่งของและแรงงาน

2. การย้ายถิ่นฐานที่ตั้งและการวางผังป้องกันภัยธรรมชาติและ การสงคราม

สาเหตุประการหนึ่งของการเกิดสภาวะประชากรเบาบางของประเทศไทยในสมัยก่อน เกิดจากความไม่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ การเกิดน้ำท่วมขังในที่ราบลุ่มในฤดูน้ำหลาก ซึ่งจะต้องทำการขุดคูคลองเพื่อป้องกันและใช้น้ำในที่ดินเพาะปลูก ในการนี้จึงเกิดเครื่องมือและวิวัฒนาการต่างๆ ที่สามารถจัดการกับปัญหาสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการดำรงชีวิตของชุมชนเมืองมากขึ้น ก่อให้เกิดภาวะความเจริญเติบโตของการตั้งถิ่นฐาน ต่อมาเมื่อเมืองเกิดการขยายตัวจะมีเมืองเพียงไม่กี่แห่งที่จะพัฒนาต่อเป็นเมืองใหญ่ได้ อาจเป็นเพราะการรวมตัวกันของประชากรจำนวนมาก แต่ยังมีขาดภูมิปัญญาทางด้านการจัดการสาธารณสุข จึงก่อให้เกิดโรค⁴ ดังประวัติของกรุงสุโขทัยสมัยต้นๆ มีตำนานการย้ายเมืองทั้งเมืองไปยังเขตชวามอญจากปัญหาโรคระบาด นอกจากนี้ความผันแปรทางภูมิศาสตร์ก็อาจทำลายเมืองไปได้เช่นกัน ดังในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 แหลมสทิงพระ บริเวณจังหวัดสงขลาในปัจจุบัน ถูกทิ้งร้างหรือเกิดการย้ายถิ่นฐานออกไปเนื่องจากการวางตัวของแม่น้ำเปลี่ยนเส้นทาง⁵

ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองนั้นมาพร้อมกับความเสี่ยงในการถูกโจมตีเพื่อแย่งเอาทรัพย์สิน ประชากร และที่ดินเพาะปลูก และทรัพยากรต่างๆ ก่อให้เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานหรือการปรับเปลี่ยนสถานะทางสังคมใหม่ ดังเช่นในตำนานทริภุญไชย คนทั้งเมืองถูกกองทัพกวาดต้อนไปจนหมดสิ้น ที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเคยมีชุมชนตั้งหลักแหล่งกระจายตัวจำนวนมาก ในเวลาต่อมากลับกลายเป็นพื้นที่รกร้าง เนื่องจากการถูกบุกโจมตีเมืองท่าตามชายฝั่งทะเลมักจะถูกโจมตีโดยกลุ่มโจรทั้งบนแผ่นดินและโจรสลัดอยู่เสมอ⁶ ในพงศาวดารนครศรีธรรมราชก็ได้ระบุเรื่องราวของการย้ายเมืองไว้เช่นกัน ในสมัยต้นๆ เมืองก่อตั้งขึ้นและถูกทำลายและทิ้งร้างซ้ำแล้วซ้ำอีก เช่นเดียวกับกรณีเมืองสงขลา หรือตั้งที่กรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายให้กับพม่าถึง 2 ครั้ง และการย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตามยังมีเมืองที่ไม่ถูกทำลาย ประชากรตั้งหลักแหล่งเป็นที่เป็นที่ทางอยู่เป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้ อาจเป็นความเหมาะสมของ “ชัยภูมิ” ซึ่งเป็นวิวัฒนาการหนึ่งในภูมิปัญญาของการเลือกที่ตั้งเมือง⁷ อีกประการหนึ่งคือ ภูมิปัญญาการวางผังเมืองเป็นตั้งเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการจัดการพื้นที่ให้เกิดความได้เปรียบต่อการปิดป้องภัยอันตรายต่างๆ รวมถึงการรบบพุ่ง เช่น การก่อกำแพงเมือง การขุดคูคลองรอบเมืองเพื่อป้องกันไม่ให้ข้าศึกบุกรุกโดยสะดวก การสร้างป้อมระวางภัยในจุดที่ครอบคลุมทัศนวิสัย การจัดวางตำแหน่งการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อความปลอดภัยและการป้องกันการรุกราน เช่น การคำนึงถึงความปลอดภัยของเจ้า ที่จะต้องตั้งอยู่ในที่ที่เข้าถึงจากภายนอกได้ยากที่สุด ผูกกับหลักความ

เชื่อ หลักพิธีกรรม และวิถีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากคำประกาศหลักศิลาจารึกที่ 1 สมัยสุโขทัย ผู้ปกครองเขียนคำโอ้อวดความสามารถในการทำสงครามและการป้องกันเมืองเพื่อดึงดูดผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน พร้อมทั้งอธิบายถึงความอุดมสมบูรณ์ การให้ความเป็นธรรม การเก็บภาษีที่ต่ำ ป่าวประกาศถึงความสะดวกสบายในการอยู่อาศัย ดังในข้อความ “ใครจักมั่งเหล้นเหล้น ใครจักมั่งหัวหัว ใครจักมั่งเลื่อนเลื่อน” และสุดท้ายได้กล่าวถึงวัดและศาลจำนวนมากมายหลากหลาย ล้วนแล้ววิจิตร⁸

3. การวางผังตามอิทธิพลของอารยธรรมและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา เมืองต่างๆ สามารถขยายเมืองและอิทธิพลของเมืองได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากการส่งสมณูปัญญาในการบริหารจัดการเมืองและรับเอาอารยธรรม โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาได้นำองค์ความรู้ต่างๆ จากประเทศนอก (ชาวตะวันตก) ที่เข้ามาเป็นสมาคมคู่ค้า ทั้งที่เป็นการจัดการทรัพยากรคนกับที่ดินอย่างสมดุล สามารถรองรับผู้คนที่ทำให้การย้ายถิ่นฐานเข้ามาได้มากขึ้น โดยสามารถควบคุมโรคระบาดต่างๆ จากการจัดการทางสาธารณสุขที่ดีขึ้น รวมไปถึงความสามารถในการจัดการการสงครามได้ช้าของ ทั้งการตั้งรับและการรุกมากกว่าแต่เดิม⁹ ทำให้เมืองเกิดความสงบเรียบร้อยความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ดังเช่นในสมัยอยุธยาตอนปลาย เมื่อสงครามเบาบางลง แรงงานและทาสเปลี่ยนบทบาทมาเป็นช่างก่อสร้าง บ้างแบกหาม บ้างพายเรือ กษัตริย์ ขุนนาง ตลอดจนสามัญชน ส่งสมทรัพย์สิน สนใจดนตรีปีพาทย์ ร้องรำทำเพลง แต่งกาพย์โคลงกลอน ล้วนแล้วแต่เพื่อเสริมสร้างความบันเทิงและนันทนาการ ความสนใจทางการวางผังเมืองจึงกลายเป็นเรื่องของการสร้างเสริมทางประเพณี ซึ่งเชื่อว่าเป็นการส่งเสริมความแข็งแกร่งและเสริมบารมีให้กับเมือง¹⁰ ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นจะเต็มไปด้วยวิทยาการทันสมัยจากโลกภายนอก แต่ความเชื่อของทั้งไพร่และกษัตริย์ยังคงได้รับอิทธิพลล้อมรอบไปด้วยพิธีกรรมและความลึกลับ ตัวอย่างเช่น การวางผังที่ผูกความเชื่อเข้ากับการกำหนดทิศและการถือซ้าย-ขวา หรืออุตราวรรต-ทักษิณาวรรต การยึดตำแหน่งการก่อสร้างวัด วัง ตำแหน่งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ และการให้ความสำคัญในรายละเอียดเชิงคติความเชื่อ เช่น ตำแหน่งการก่อสร้างเจดีย์ พระอารามหลวง และสถานที่มงคล จวบจนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีข้อสันนิษฐานการก่อสร้างและการปรับเปลี่ยนโยกย้ายพระมหาเจดีย์ต่างๆ รอบเกาะรัตนโกสินทร์ให้รวมกันเป็นผังนพเคราะห์ที่มีการเรียงลำดับเป็นภาพยนต์ตรีนิสิงเห ซึ่งมีฤทธิ์ในการปกป้องรักษาอันตรายให้กับบ้านเมือง¹¹ ทั้งเป็นความเชื่อในพรหมณ์-ฮินดู เทพองค์สักการะ หรือพระพุทธศาสนา ซึ่งภายในช่วงเวลาดังกล่าวคงยังไม่มีกรแยกแยะหลักความเชื่อต่างๆ ออกจากกัน

การผังเมืองไทยในยุคก่อนการปฏิรูปการปกครองเป็นระบอบ ประชาธิปไตย พ.ศ. 2475

จากอดีตมาจนถึงยุคนี้ การผังเมืองยังคงดำเนินการโดยพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการผังเมืองไทยได้เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาพระนครให้มีความงดงามเท่าเทียมอารยประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการก่อสร้างบริเวณโดยรอบถนนราชดำเนินให้เป็นถนนสำคัญที่เชื่อมระหว่างพระบรมมหาราชวังกับพระราชวังดุสิต¹² นอกจากนี้การผังเมืองยังได้ดำเนินการก่อสร้างถนนในเขตพระนคร และการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานในฐานะที่เป็นตัวนำการพัฒนา เช่น การก่อสร้างการประปา ไฟฟ้า ทางรถไฟ การโทรคมนาคมต่างๆ และการขุดคลองหลายแห่ง ซึ่งเป็นความก้าวหน้าสำคัญในการผังเมืองของประเทศไทย

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองหลายประการ ซึ่งได้นำระบบต่างๆ มาจากการเสด็จเยือนประเทศต่างๆ ทางทวีปยุโรป เช่น การกำหนดขอบเขตการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล จังหวัด และอำเภอ รวมไปถึงการปฏิรูประบบการปกครองใน พ.ศ. 2431 โดยทดลองแบ่งงานออกเป็น 12 กรม ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “กรมโยธาธิการ” ทำหน้าที่รับผิดชอบการก่อสร้าง การทดลองแบ่งงานปกครองเป็นไปได้อย่างดี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศตั้งกระทรวงทั้ง 12 อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2435 จากนั้นหลังจากวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) เกิดการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายหน่วยงานตามกระทรวงต่างๆ อย่างโกลาหล¹³ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2441 กระทรวงโยธาธิการซึ่ง ณ ขณะนั้นถูกลดลำดับศัภย์เป็นกรมโยธาธิการแล้วไปรวมอยู่ในกรมสุขาภิบาล กระทรวงนครบาล และได้เปลี่ยนชื่อกรมสุขาภิบาลเป็นกรมนคราทร ย้ายไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 กรมนคราทรได้เปลี่ยนชื่อเป็นกรมโยธาเทศบาลใน พ.ศ. 2465 ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการดำเนินการจากพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์สู่การดำเนินการโดยข้าราชการ¹⁴

1. การขอพระราชทานตั้งโรงเรียนกฎหมาย : จุดเริ่มต้นการวางผัง ตามอย่างเป็นสากล

“เอกสารที่ ร.7 สบ2. 47/104 แผนกอภิรัฐมนตรีที่ 51/1378 เรื่อง “แผนผังพระนคร พ.ศ. 2471” (7 พ.ค.-11 มิ.ย. 2471) เป็นหลักฐานของการแรกมีการผังเมืองแบบสากลในประเทศไทย”¹⁵ โดยสรุปเนื้อหาสาระกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของแบบแผนประเพณีในกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจุดเริ่มต้นของ

โครงการ “แผนผังพระนคร พ.ศ. 2471” กระทรวงยุติธรรมขอพระราชทานสร้างโรงเรียนกฎหมาย แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ยังมีได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต เนื่องจากทรงเห็นว่า การขอจัดตั้งโรงเรียนกฎหมาย ตำแหน่งที่ตั้งของโรงเรียนนั้นจะมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อพระนครในภาพรวม ไม่ใช่ประเด็นแค่การก่อสร้างโรงเรียนกฎหมายเท่านั้น เพื่อเริ่มการผังเมืองแบบเป็นสากล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยตั้งกรรมการ 7 คน ทำการศึกษาและจัดทำโครงการแผนผังพระนคร พ.ศ. 2471¹⁶ ตามแบบฉบับสากล ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับกระแสการวางแผนในฐานะที่เป็น การออกแบบกายภาพ (Physical Design) หลังจากคณะกรรมการชุดนี้ได้ ทำการศึกษาค้นคว้าการวางแผนในลักษณะดังกล่าว และแสดงถึงความเข้าใจ อย่างชัดเจนจากผลการศึกษาที่พบว่า ในการจัดทำแผนผังพระนคร พ.ศ. 2471 ยังขาดลักษณะการคาดการณ์ทางด้านต่างๆ ในอนาคต ซึ่งในการยกตัวอย่าง ประกอบเหตุผลและความจำเป็นของการคาดการณ์ตามเอกสารแล้วแต่ เป็นเรื่องของการคมนาคมขนส่ง ทั้งนี้คณะกรรมการชุดดังกล่าวจึงนำผล การศึกษารายบุลโดยสรุปว่า หากไม่มีแผนผังพระนคร พ.ศ. 2471 ก็ไม่ สามารถจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายได้ การขอพระราชทานดังกล่าวจึงตกไป แต่ อย่างไรก็ดีตามเรื่องราวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางด้าน การวางแผนผังเมืองด้วยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของข้าราชการในยุคนั้น

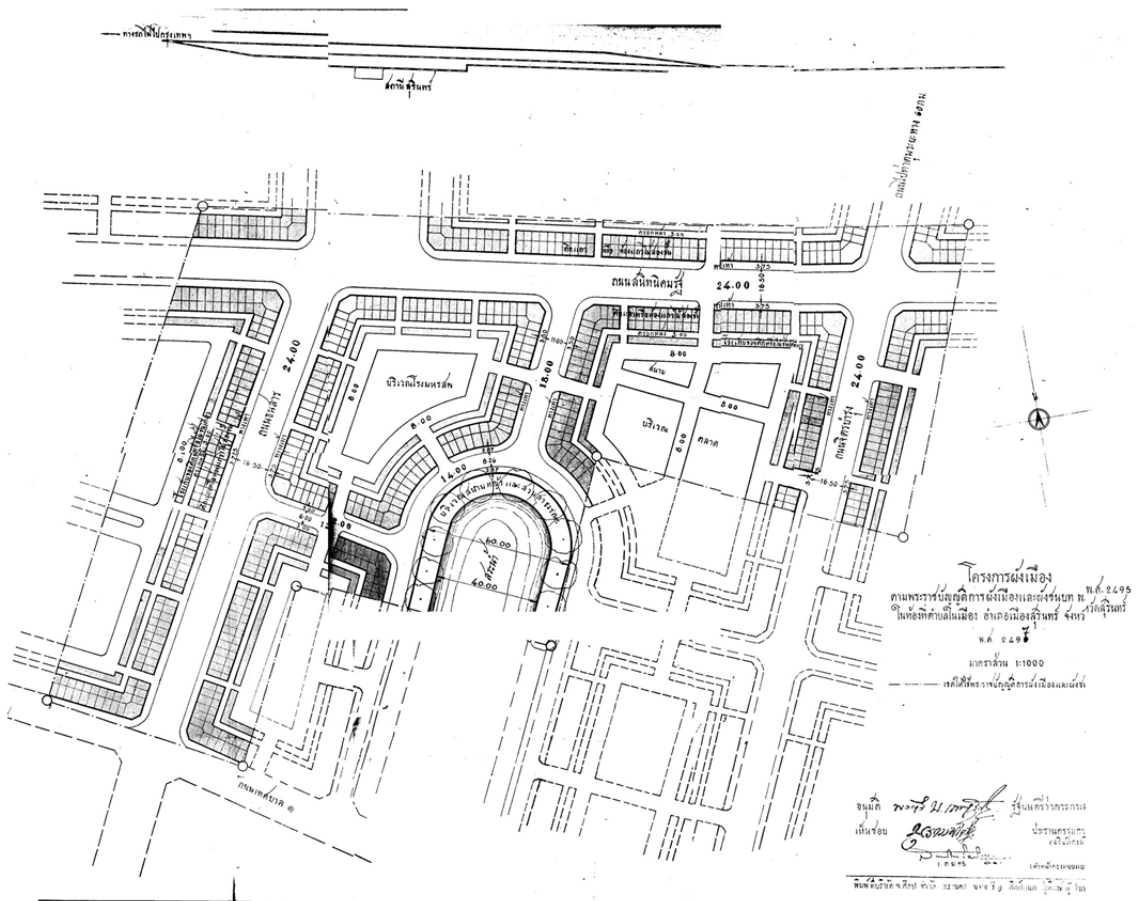
2. พระราชบัญญัติการผังเมืองและชนบท พ.ศ. 2495

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูปการปกครองด้วยการแบ่งการปกครองออกเป็นกระทรวงต่างๆ โดยมีการผังเมืองเป็นส่วนหนึ่งของงานราชการ ถึงแม้ว่าจะเกิดการปรับเปลี่ยน สถานะ ตำแหน่ง และบทบาทอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลง การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 การดำเนินการทางด้าน การผังเมืองยังคงมีความต่อเนื่องในการพัฒนาพื้นที่บริเวณถนนราชดำเนิน และได้ขยายขอบเขตการดำเนินงานไปยังภาคส่วนอื่นๆ เช่น การพัฒนาเมือง ลพบุรีให้เป็นเมืองทางการทหาร หรือการวางผังเมืองในระดับเทศบาล เช่น ผังเมืองยะลา เป็นต้น การดำเนินการผังเมืองในยุคที่ผ่านมาอาศัยพระราช- บัญญัติ พระราชกำหนด ตราขึ้นเป็นเฉพาะกรณีไป ตัวอย่างเช่น พระราช- บัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างอาคารดำเนินการตามแผนผังเมือง ณ บริเวณถนนราชดำเนินจังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482 พระราชกำหนดจัด สร้างนครหลวง พ.ศ. 2485 เป็นต้น จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้พระราช- บัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495¹⁷ พระราชบัญญัติการผังเมือง และผังชนบท พ.ศ. 2495 เป็นกฎหมายผังเมืองฉบับแรก โดยมีเนื้อหาเกี่ยว ข้องกับการจัดทำโครงการ ซึ่งมอบให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ หรือให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกข้อบังคับในพื้นที่ที่ยังไม่ประกาศเป็นท้องถิ่น

ใดๆ แล้วนำเอกสารการจัดทำขึ้นเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในการอนุมัติออกเทศบัญญัติ อย่างไรก็ตามด้วยเนื้อตามพระราชบัญญัติที่ มุ่งเน้นการจัดทำโครงการได้อาศัยต้นแบบจาก Town and Country Act 1944 ของประเทศอังกฤษอย่างชัดเจน¹⁸ ซึ่งภายใต้กฎหมายนี้มีสาระที่ได้รับ อิทธิพลจากแนวความคิดอุทยานนคร (Garden City) ซึ่งเป็นองค์ประกอบ สำคัญในลักษณะของการวางแผนแบบอุดมคติ

โครงการผังเมือง อำเภอ เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ **ที่มา :** “พระราชบัญญัติให้ ใช้บังคับโครงการผังเมือง ใน ท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2497,” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 71, ตอนที่ 19 (23 มีนาคม 2497) : ไม่ปรากฏเลขหน้า.

พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 ได้ถูกใช้งาน ในทางปฏิบัติจริงเพียงครั้งเดียวใน พ.ศ. 2497 ในพื้นที่บริเวณเพลิงไหม้จังหวัด สุรินทร์ โดยกรมโยธาเทศบาลได้จัดทำรายละเอียดโครงการ จึงได้ประกาศให้ บังคับใช้พระราชบัญญัติ หลังจากนั้นไม่เคยมีการใช้งานพระราชบัญญัตินี้ เกิดขึ้นอีก เนื่องจากความไม่ชัดเจนและขาดงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล¹⁹ อย่างไรก็ตามไม่มีเอกสารหรือการกล่าวถึงเหตุผลหรือความจำเป็นใดในการ ออกพระราชบัญญัตินี้ขึ้นมา และไม่มีเอกสารระบุถึงความเชื่อมโยงกับ เอกสารที่ ร.7 สบ2. 47/104 แผนกอภิรัฐมนตรีที่ 51/1378 (โครงการ แแผนผังพระนคร พ.ศ. 2471) ทั้งที่นั่นจะมีที่มาที่ไปเทียบเคียงกันได้

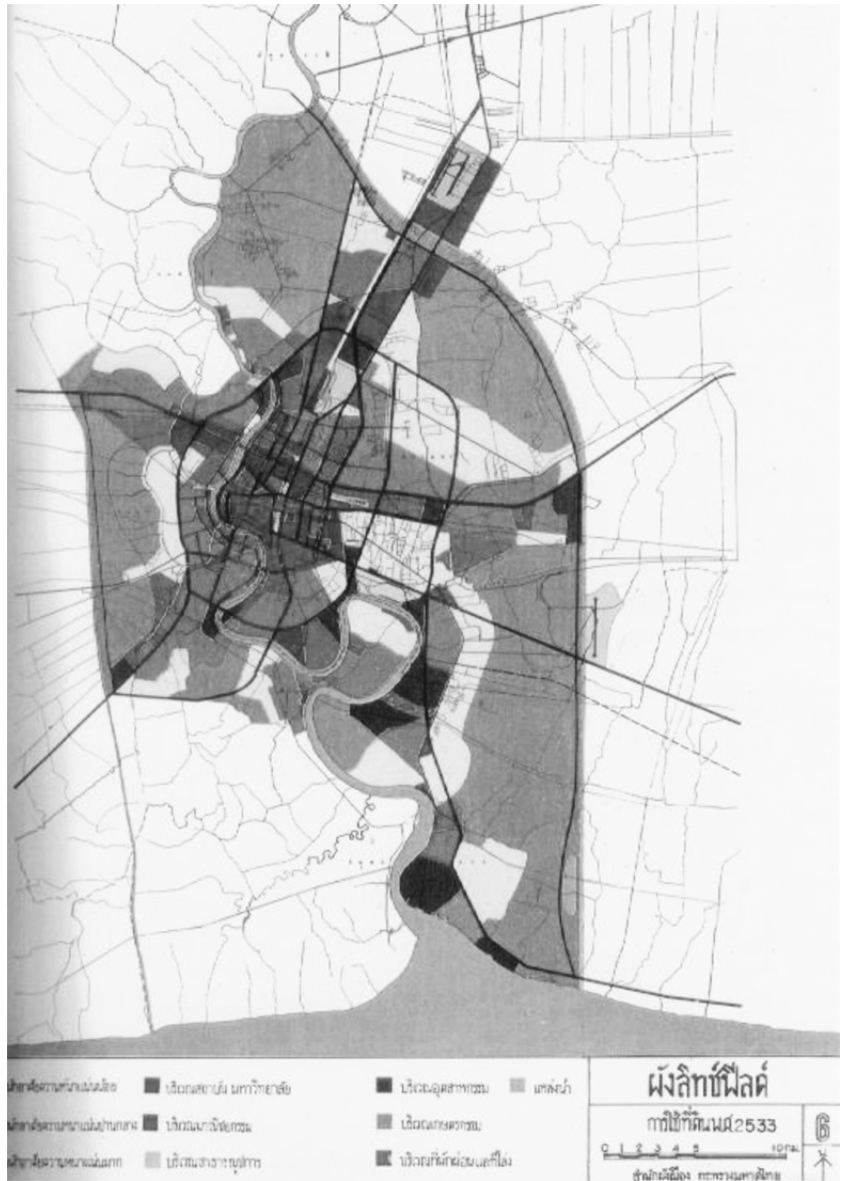

การผังเมืองของประเทศไทยในยุคประชาธิปไตย

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 การดำเนินงานทางด้านการผังเมืองได้เปลี่ยนจากการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มาเป็นการดำเนินงานโดยรัฐบาลแบบเบ็ดเสร็จ ในระยะต่อมากิจการทางด้านผังเมืองได้รับความสนใจมากขึ้น อันเนื่องมาจากการดำเนินงานต่างๆ ไม่ถูกแทรกแซงโดยพระราชอำนาจ และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำผังเมืองมากขึ้น ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518²⁰ การผังเมืองจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องได้สำหรับประชาชนทั่วไปมากขึ้น หลักการของความเป็นประชาธิปไตยส่งผลต่อระบบการปกครองในทุกมิติ กฎหมายเป็นเงื่อนไขของสิทธิและความเป็นอยู่พื้นฐานที่รัฐบาลได้ทำการชำระและเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วน การพัฒนาเชิงพื้นที่ของกรุงเทพมหานครได้ดำเนินไปพร้อมกับการบังคับใช้รัฐธรรมนูญที่นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงบทบาทของส่วนรวมอย่างไม่เข้าใจกันในระยะแรก รวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทยเพิ่มเติมมากขึ้น แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนากรุงเทพมหานคร (จังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี) เป็นหลักอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2498 นายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในตอนนั้น เชิญให้ “United State Overseas Mission : USOM” มาเป็นที่ปรึกษาทางด้านการวางผังเมือง และในปีถัดมาได้จัดตั้งกองงานผังเมืองของจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี²¹

จากนั้นใน พ.ศ. 2500 รัฐบาลไทยทำสัญญาและข้อตกลงในการดำเนินโครงการ “ผังนครหลวง หรือ Greater Bangkok Plan” กับบริษัท ลิซฟีลด์ (Licthfield Whiting Bowne & Associates) ลักษณะของงานเป็นการวางผังเมืองรวมทั้งการศึกษาและจัดเก็บข้อมูลในปัจจุบันทุกๆ มิติ (Comprehensive Plan) ที่ประกอบไปด้วย ผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผังโครงการคมนาคมขนส่ง ผังสาธารณูปโภคสาธารณูปการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำผังพระนครนี้เป็นเวลา 30 ปี (พ.ศ. 2503-2533)²² อย่างไรก็ตาม ผังนครหลวง หรือ Greater Bangkok Plan 2533 ถูกพัฒนาบนกรอบของพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับผังเมืองในยุคนั้น ซึ่งการพิจารณาตัวบทกฎหมายนี้มีผลต่อการวางผังของบริษัทธิซฟีลด์ได้ระบุนถึงการขาดความต่อเนื่องของแผนระยะยาว และยังขาดหน่วยงานที่ประสานงานจากหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ เนื่องจาก การพัฒนาเมืองจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือและการดำเนินงานจากหลากหลายหน่วยงาน โดยการแก้ปัญหาในการจัดทำผังพระนครจึงได้จัดตั้งสำนักงานผังเมืองในกระทรวงมหาดไทยเพื่อเป็นตัวกลางการติดต่อประสานงาน

ผังพระนคร 2533 (Greater Bangkok Plan 2533)
ที่มา : Litchfield Whiting Bowne & Associates, *Greater Bangkok Plan 2533*, 2nd ed. (Bangkok : Department of town and Country Planning, 1964), n. pag.

หากพิจารณาพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 ซึ่งมีต้นแบบมาจาก Town and Country Act 1944 ของประเทศอังกฤษ จึงเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนในฐานะที่เป็นการออกแบบกายภาพ (Physical Design Approach) ในขณะที่โครงการผังนครหลวง 2533 มีลักษณะการดำเนินงานวางแผนแบบเหตุผลครอบคลุม (Rational Comprehensive Planning Approach) ดังนั้นเหตุผลที่ทางบริษัทลิตซ์ฟิลด์ ได้ให้กับรัฐบาลดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นเหตุปัจจัยพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงทิศทางการวางแผนอย่างสากล ไม่ได้เป็นอะไรที่เฉพาะเจาะจงลงไปในความ

เป็นเอกลักษณ์ของนครหลวง อย่างไรก็ตามสิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการวางแผนที่ได้รับอิทธิพลจากความเป็นสากลในเชิงหลักการ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 แทบจะไม่เกิดการใช้งานจริง ด้วยเหตุผลและความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับความไม่ยืดหยุ่นของกฎหมายนี้ที่ไม่ตอบสนองความเป็นเมืองหรือมหานครในระยะเวลาดังกล่าว จึงเป็นที่มาให้กับการจัดทำพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

1. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

จากข้อเสนอของการจัดทำผังพระนคร 2533 กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อชำระพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 เพื่อปรับปรุงกฎหมายผังเมืองขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2502 หลังจากร่างพระราชบัญญัติเรียบร้อยทุกประการแล้ว จึงประกาศใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งมีเนื้อหาสาระในการจัดทำผังเมืองรวม (Comprehensive Plan) และผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan) ซึ่งได้อาศัยต้นแบบจากโครงการผังพระนคร 2533 อย่างชัดเจน²³ แต่แล้วโครงการผังพระนคร 2533 ไม่ได้ถูกประกาศเป็นพระราชกิจจานุเบกษา โดยในรายงานของบริษัทลิซฟิลด์เองที่ได้ระบุถึงความไม่สมบูรณ์พร้อมของแผนผังดังกล่าวเนื่องจากจำเป็นจะต้องศึกษาและเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความหนาแน่นในแต่ละพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกัน ซึ่งรวมไปถึงการควบคุมมวลและความสูงของอาคาร พื้นที่โล่ง อัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อพื้นที่ดิน (Floor Area Ratio: FAR)²⁴

การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ด้วยการประกาศกฎกระทรวงบังคับใช้ผังเมืองรวมก่อให้เกิดรูปธรรมในการผังเมืองมากขึ้น โดยกรมโยธาธิการและผังเมือง (สำนักผังเมืองในขณะนั้น) เป็นภาคส่วนที่ขับเคลื่อนกิจการดังกล่าว จากนั้นจึงมีการประกาศใช้ผังเมืองรวมเมืองระยองเป็นที่แรก ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2526 จากนั้นจึงมีผังเมืองรวมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก แต่จากลักษณะของข้อกำหนดต่างๆ ในการจัดทำผังเมืองรวมมีความยุ่งยากทั้งทางด้านการวางแผนและขั้นตอนในการดำเนินการเพื่อไปสู่การประกาศกฎกระทรวง รวมไปถึงความเข้าใจที่ชัดเจนต่อการวางแผนของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ และความขาดแคลนบุคลากรที่มีความเข้าใจการวางผังอย่างถ่องแท้ ทำให้การดำเนินการทางด้านการวางผังเมืองรวมไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรนัก²⁵ รวมไปถึงการจัดทำผังเมืองเฉพาะ ตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มีเพียง 2 บริเวณคือผังเมืองเฉพาะชุมชนเมืองใหม่แหลมฉบัง และผังเมืองเฉพาะชุมชนเมืองใหม่มาตาพุดที่เกือบจะแล้วเสร็จ โดยในขั้นตอนการยื่นร่างนำเสนอการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติ ระหว่างรอการพิจารณาได้มีพระราชกฤษฎีกายุบสภา เมื่อเข้าสู่วาระของรัฐสภาใหม่จึงเกิดความไม่ต่อเนื่องของกระบวนการทำให้ร่างข้อเสนอนี้ตกไป

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ

การวางและจัดทำผังเมืองตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มีข้อกำหนดให้นำร่างผังเมืองรวมนำเสนอต่อสาธารณชน เพื่อขอความคิดเห็นในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงผัง ตามเงื่อนไขการร้องเรียนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการยื่นเรื่องขอก่อสร้างตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินที่กำหนด ในกรณีที่เขตพื้นที่นั้นมีการบังคับใช้ผังเมืองรวมแล้ว²⁶ ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ แต่มีแนวคิดแปลกแยกไปจากการวางแผนแบบยึดหลักเหตุผลครอบคลุม (Rational Comprehensive Planning) ที่เป็นลักษณะที่เด่นชัดของการบังคับใช้กฎหมายนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการของรัฐถูกระบุครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ที่กล่าวถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และมีแนวทางให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในภาคการลงทุน และการแทรกแซงทางด้านอื่นๆ เพื่อแสดงความคิดเห็น²⁷ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแนวทางหรือนโยบายที่ยึดถือไว้ในการพัฒนาประเทศชาติ จัดอยู่ในกลุ่มมาตรการเชิงบวก (Positive Measure) ซึ่งแตกต่างจากการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ที่เป็นมาตรการเชิงลบ (Negative Measure) ตามหลักการทางด้านการจัดการนโยบายสาธารณะ

การวางผังเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน

กิจการด้านการผังเมืองของประเทศไทยทุกวันนี้ได้ขยายขอบเขตการดำเนินงานอย่างกว้างขวางทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ การวางผังเมืองรวมที่ใช้บังคับโดยกฎกระทรวง และผังเมืองเฉพาะที่ใช้บังคับโดยพระราชบัญญัติ รวมไปถึงการวางแผนทรัพยากรตามขอบเขตการปกครองที่เรียกว่าผังเมืองรวมจังหวัด ซึ่งบังคับใช้ได้ตามกฎหมายเช่นกัน การวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งเป็นแนวทางด้านต่างๆ ในการจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน เรียกว่าการวางแผนพัฒนาภาค ผังอนุภาค และผังประเทศ เป็นต้น ในขอบข่ายสาระดังกล่าวสามารถเรียกรวมกันเป็น “การวางแผนภาคและเมือง (Urban and Regional Planning)” ด้วยการมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงกายภาพ และจากวิวัฒนาการการวางแผนที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ของประเทศไทย ทุกวันนี้มีองค์กรและสถาบันต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชนจำนวนมากเข้ามามีบทบาทในกิจการดังกล่าว ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ ที่รวดเร็วขึ้นทำให้คนไทยหันมาสนใจบทบาทของวิชาชีพนี้มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากทุกวันนี้ประชากรไทยดำรงชีพด้วยการอาศัยและการพึ่งพาเมืองมากขึ้น ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับภาคและเมืองเริ่มส่งผลกระทบต่อ

ดำเนินชีวิตของผู้คนมากขึ้นในเชิงประจักษ์ อย่างไรก็ตามก็ตีศาสตร์ทางด้านการวางแผนภาคและเมืองได้เริ่มเข้าสู่แวดลอมสังคมไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ตามเอกสารข้อตกลงและสัญญาโดยกระทรวงศึกษาธิการให้ “USOM” จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาพัฒนากรชาวไทย ซึ่งเป็นการร่วมงานกับบริษัทลิชฟีลด์ (Lichfield Whiting Bowne & Associates) ที่จัดจ้างโดยกระทรวงมหาดไทย เข้ามาวางแผนผังนครหลวง 2533 ด้วยความประสงค์ของนายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในตอนนั้นเห็นว่า เพื่อความต่อเนื่องของกิจการทางด้านการวางแผนเมืองคนไทยควรมีพัฒนากรในการดูแลเรื่องนี้สืบไป²⁸ ต่อมาใน พ.ศ. 2504 ตามพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2486 ประกาศให้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ประกอบด้วย 3 แผนก คือแผนกสถาปัตยกรรม แผนกศิลปกรรม และแผนกผังเมือง²⁹ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในระยะแรกศาสตร์ทางด้านการวางแผนภาคและเมืองมุ่งเน้นไปที่การผังเมือง ในระยะเวลาต่อมาสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้จัดหลักสูตรการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับกายภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การวางแผนภาคและเมืองเริ่มเป็นที่รู้จักในวงการวิชาชีพมากขึ้น การวางแผนภาคและเมืองของประเทศไทยด้วยศาสตร์การวางแผน (และออกแบบ) ทางด้านกายภาพส่วนใหญ่ถูกบรรจุหลักสูตรภายใต้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งสมาคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนสิ่งแวดล้อมขึ้นอย่างมากมาย ตัวอย่างสมาคมของนักวางแผน เช่น สมาคมนักผังเมืองไทย สมาคมการผังเมืองไทย และยังมีวิชาชีพสถาปนิกผังเมือง (ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ในสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง ที่รับรองโดยสภาสถาปนิก) โดยมีสมาคมที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งสมาคมและองค์กรต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการวางแผนและออกแบบ และการรวมกลุ่มของคนในวิชาชีพเดียวกัน ด้วยแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมบทบาทการวางแผนของกรมโยธาธิการและผังเมืองที่เป็นหน่วยงานราชการ รวมไปถึงองค์กรเอกชนต่างๆ ซึ่งจัดตั้งในฐานะบริษัทที่ปรึกษาในการร่วมงาน ทำให้กิจการทางด้านการผังเมืองทุกวันนี้ขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น อย่างไรก็ตามการมีสมาคมที่หลากหลาย และมีบทบาทที่ทับซ้อนเทียบเคียงกัน ก่อให้เกิดความสับสนของทั้งผู้ที่อยู่ในสายอาชีพเอง รวมไปถึงการรับรู้ของผู้คนทั่วไปอีกด้วย

การถ่ายโอนภาระกิจการผังเมืองสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมโยธาธิการและผังเมืองถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ประกอบกับ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ในการรับมอบโอนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นจะต้องพิจารณาบทบาทและการดำเนินงานในการวางแผนด้วยความเข้าใจ ซึ่งในปัจจุบันมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินการและจัดทำผังเมืองรวมเองแล้วคือ กรุงเทพมหานคร โดยมีสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ดำเนินงานวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครมาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการได้วางแผนและจัดทำ ใช้บังคับโดยกฎกระทรวงผังเมืองรวมสมุทรปราการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2556 แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินการทางด้านการวางแผนผังเมืองในท้องถิ่นๆ ของประเทศไทย เนื่องจากความไม่เข้าใจต่อหน้าที่และพันธะกิจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ที่มีความยุ่งยากและในทางปฏิบัติ กฎหมายนี้เอื้อต่อการดำเนินงานต่อผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพราะมีขั้นตอนในการพิจารณาตรวจสอบค่อนข้างมากและละเอียดรัดกุม ทำให้มีผลต่อการตัดสินใจที่รับเอาภารกิจดังกล่าวเข้าสู่การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง และการขาดผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่สามารถจัดหามาเป็นที่ปรึกษาได้เนื่องจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เพียงพอต่อการจัดจ้าง³⁰ ทำให้การดำเนินการทางการผังเมืองตลอดมาเป็นการทำงานโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งมีนักผังเมืองปฏิบัติการประจำท้องที่ต่างๆ รับผิดชอบการจัดทำผังเมืองรวมเมือง ผังเมืองรวมจังหวัด ผังชุมชนต่างๆ อย่างไรก็ตามบุคลากรทางด้านนี้ยังขาดแคลนอยู่มากนัก

สรุปวิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย

ลำดับวิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทยเป็นการดำเนินงานวางแผนพัฒนาพื้นที่ ซึ่งแรกเริ่มการวางแผนผังเมืองเป็นภารกิจของ “เจ้า” หรือกษัตริย์ในการครองเมืองจากศัตรูที่มุ่งทำลายและจากการปรับตัวเพื่อหลีกเลี่ยงภัยพิบัติต่างๆ เมื่อเมืองมีความสงบเรียบร้อยดี การผังเมืองจึงไปผูกกับพิธีกรรมความเชื่อในเรื่องของการส่งเสริมการพิทักษ์รักษาเมือง ในระยะต่อมาเกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่นำแนวทางการวางแผนผังเมืองอย่างเป็นสากลเพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศด้วยการออกแบบเมือง และการนำวิทยาการที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งเป็นหลักการการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนา จากนั้นประเทศไทยจึงมีพระราชบัญญัติการผังเมืองและชนบท พ.ศ. 2495 เป็นกฎหมายผังเมืองฉบับแรกที่เอื้อการวางแผนแบบอุดมคตินิยม (Utopianism) และหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 การผังเมืองไทยกลายเป็นหน้าที่ของรัฐบาลอย่างเบ็ดเสร็จ และรัฐบาลได้นำวิทยาการการวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษาฟิลด์ในการ

วางผังพระนคร 2533 และอาศัยโครงการดังกล่าว เป็นตัวแบบในการปรับแก้กฎหมาย และมีพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 เกิดขึ้น ตัวกฎหมายนี้ มุ่งเน้นการวางผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ เป็นไปตามแนวทางการวางแผนแบบยึดหลักเหตุผลครอบคลุม (Rational Comprehensive Planning) และการผังเมืองของประเทศไทยยังคงยึดหลักการดังกล่าวในการดำเนินงานจนถึงทุกวันนี้ อีกทั้งยังมีองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงสถาบันการศึกษา ที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและขยายตัวของการผังเมือง ตามลำดับ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ตามตารางต่อไปนี้

ลำดับวิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย³¹

พุทธศักราช	รายละเอียด
2431	จัดตั้งกรมโยธาธิการ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
2435	กรมโยธาธิการได้รับการยกฐานะเป็น "กระทรวงโยธาธิการ"
2441	กรมโยธาธิการได้รับการโอนหน่วยจากกระทรวงโยธาธิการไปรวมอยู่ในกรมสุขาภิบาล กระทรวงนครบาล และได้เปลี่ยนชื่อกรมสุขาภิบาลเป็นกรมนคราทร ไปสังกัด กระทรวงมหาดไทย
2465	กรมโยธาธิการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมโยธาเทศบาลในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7
2471	กิจการทางการผังเมืองอย่างสากลครั้งแรกของประเทศไทยว่าด้วยโครงการ “แผนผังพระนคร พ.ศ.2471” ที่เกิดจากกระทรวงยุติธรรมขอพระราชทานจากรัชกาลที่ 7 ในการก่อสร้าง “โรงเรียนกฎหมาย”
2478	พระยาประทีปกาศาสตร์ (รุณชิต กาญจนวณิชย์) ดำรงตำแหน่งหัวหน้าวิศวกร เริ่มจัดตั้งแผนก “การวางผังเมือง” ภายใต้การกำกับดูแลโดย หลวงบุรีคาม (Luang Burakam)
2480	แผนก “การวางผังเมือง” ได้ถูกยกระดับสถานะเป็น “กองการวางผังเมืองและวิศวกรรมสุขาภิบาล” (City Planning and Sanitary Engineering) กรมโยธาเทศบาล
2482	พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างอาคารดำเนินการตามแผนผังเมือง ณ บริเวณถนนราชดำเนิน จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482
2485	พระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ. 2485
	กองการวางผังเมือง (Town Planning) ถูกลดสถานะเป็น “แผนกการวางผังเมือง” อีกครั้ง และกลายเป็นแผนกงานช่างและการวางผัง
2487-2593	ศาสตราจารย์ อัน นิมมานเหมินท์ และหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกการวางผังเมือง
2487	แผนกการผังเมืองได้รับการสถาปนากลายเป็น “กองการผังเมือง” อีกครั้ง โดยถูกโอนหน่วยมายังสำนักนายกรัฐมนตรี
2493	กองการผังเมืองถูกลดสถานะอีกครั้ง และกลับมาบรรจุภายใต้กรมโยธาเทศบาลเป็นแผนกการวางผังเมือง
2495	รัฐบาล “อนุวัติ” ร่างพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท แต่ยังไม่ได้รับการลงพระปรมาภิไธย
2496	แผนกการวางผังเมืองถูกสถาปนาขึ้นอีกครั้งในฐานะกองการผังเมือง กรมโยธาเทศบาล
2497	กำหนดใช้พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495
2498	นายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในตอนนั้น เชิญให้ “USOM” มาเป็นที่ปรึกษาทางด้านการวางผังเมือง

พุทธศักราช	รายละเอียด
2499	จัดตั้งกองงานผังเมือง ณ เขตธนบุรี โดยมี คุณหญิงโสภา โกมลาลกุล ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองงาน และนายชลิตภากร วีรพลิน ในวาระต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2504
	จัดตั้งกองงานผังเมือง ณ เขตพระนคร โดยมีนายประเสริฐ นวรัตน์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองงานเป็นคนแรก
2500	Mr. Harold E. Miller จากองค์การสัมพันธภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ (ICA : International Co-operative Alliance) ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางด้านการวางแผนได้นำเสนอเครื่องมือและแนวทางในการวางแผนในการเริ่มต้นโครงการจัดทำผังเมืองให้แก่กรุงเทพมหานคร
	ทำสัญญาและข้อตกลงในการดำเนินโครงการ “ผังนครหลวง หรือ Greater Bangkok Plan” ซึ่งเป็นโครงการโดย USOM ทำสัญญาว่าจ้างให้บริษัทลิซฟีลด์ (Lichfield Whiting Bowne & Associates) สำหรับการเตรียมความพร้อม
2500-2506	USOM จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาพัฒนากรชาวไทย
2501-2503	จัดทำ “ผังนครหลวง 2533 หรือ Greater Bangkok Plan 2533” ดำเนินงานเตรียมการโดยทีมที่ปรึกษาชาวอเมริกัน และช่างเทคนิคที่เป็นคนไทยจากทั้งจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี
2501-2506	เริ่มจัดทำโครงการก่อสร้างต่างๆ ตามโครงการผังนครหลวง 2533 เช่น
	1. การพัฒนาโครงสร้างถนนและส่วนต่อขยายในพื้นที่กรุงเทพฯ
	2. โครงการก่อสร้างทางหลวงเส้นทาง กรุงเทพฯ-สระบุรี
	3. ย้ายสถานีเก็บค่าระวางและหน่วยปฏิบัติการการรถไฟไปที่สถานีบางซื่อ
	4. สร้างระบบจัดการน้ำสะอาดโดยเร่งด่วนเพื่อป้องกันอหิวาตกโรค
	5. ย้ายตำแหน่งโรงฆ่าสัตว์ โรงฟอกหนัง และอุตสาหกรรมหนักภายในชุมชนเมือง
	6. สร้างสนามบินใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ที่กำหนด
	7. ไล่อื้อพื้นที่บริเวณโดยรอบวังจิตรลดดาเพื่อสร้างอาคารและศูนย์ราชการนานาชาติ
	8. ริเริ่มโครงการพัฒนาภูมิภาคสำหรับภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยขึ้นนำทิศทางการพัฒนาและการเติบโตตามแบบฉบับผังพระนคร 2533 ไว้อีกด้วย
	9. ริเริ่มโครงการก่อสร้างระบบท่อน้ำทิ้งและการกำหนดรายละเอียดทางวิศวกรรม
	10. จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทโรงงานอุตสาหกรรมให้อยู่เป็นสัดส่วนเฉพาะ
2502	กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้งกรรมการและอนุกรรมการคณะต่างๆ ขึ้นเพื่อแก้ไขปรับปรุงกฎหมายผังเมือง
2503-2505	Samuel J. Cullers และ Cyrus R. Nims มาเป็นที่ปรึกษาโครงการวางผังพระนครภายใต้การดำเนินงานของ USOM

พุทธศักราช	รายละเอียด
2503–2505	จัดทำร่างกฎหมายผังเมืองภายใต้การพิจารณาและการกำกับดูแลโดย นายถวิล สุนทรศารทูล ปลัดกระทรวงมหาดไทย
2504	จัดตั้งสำนักการวางผังแห่งใหม่ โดยกระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นส่วนกลางในการขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่กำกับดูแลพื้นที่ทั้ง 11 เขตของกรุงเทพฯ และธนบุรี
2504-2507	ตามพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2486 ประกาศให้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ประกอบด้วย 3 แผนก คือ แผนกสถาปัตยกรรม แผนกศิลปกรรม และแผนกผังเมือง
2505	มีพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งสำนักผังเมือง กรุงเทพฯ
2505–2507	วางผังเมืองจังหวัดต่างๆ รุ่นแรก ได้แก่ ผังเมืองขอนแก่น, สกลนคร, ตาก, พิจาย, จัดทำโดย สำนักการวางผัง (แห่งใหม่) โดยกระทรวงมหาดไทย
2509	ร่างพระราชบัญญัติการผังเมือง
2510	รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติ
2515	ได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมโยธาธิการอีกครั้งหนึ่ง
2518	กำหนดใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518
2526	การประกาศกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองระยอง (กฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2526)
2535	เริ่มก่อตั้งสมาคมนักผังเมืองไทย โดยการยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งสมาคม จดทะเบียนใบอนุญาตสมาคมหรือองค์การ ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 และได้รับใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติใน พ.ศ. 2536
2538	สำนักผังเมืองเปลี่ยนชื่อเป็น กรมการผังเมือง
2542	พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542
2543	วิชาชีพสถาปนิกผังเมือง เป็นวิชาชีพที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ. 2543
	ก่อตั้งสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย
2545	เกิดการปฏิรูประบบราชการ จึงได้รวมภารกิจของกรมโยธาธิการ และกรมการผังเมืองเข้าด้วยกัน เป็น “กรมโยธาธิการและผังเมือง” สังกัดกระทรวงมหาดไทย (Department of Public Works and Town & Country Planning)
2550	กรมโยธาธิการและผังเมือง ถ้ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

เชิงอรรถ

- ¹ อมร รักษาสิทธิ์, *พระราชอำนาจตามกฎหมาย* [Online], accessed 12 January 2015. Available from http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=230&articlegroup_id=66
- ² คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2557), 22-35.
- ³ เรื่องเดียวกัน, 47.
- ⁴ เรื่องเดียวกัน, 55.
- ⁵ เรื่องเดียวกัน, 56-61.
- ⁶ เรื่องเดียวกัน, 22-35.
- ⁷ เรื่องเดียวกัน.
- ⁸ เรื่องเดียวกัน, 74.
- ⁹ นพนนท์ ตาปนานนท์, *ถอดรหัสรัตนโกสินทร์* (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), 21-41.
- ¹⁰ คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*, 22-35
- ¹¹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*, รวบรวมโดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2534), 2,347-2,411.
- ¹² นพนนท์ ตาปนานนท์, “การผังเมืองของประเทศไทย,” เอกสารคำสอนวิชา 2503515 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555, 39.
- ¹³ Cyrus R. Nims, *City Planning in Thailand* (Bangkok : Thai-American Audiovisual Service Job, 1963), 6-14.
- ¹⁴ เรื่องเดียวกัน.
- ¹⁵ พนิด ภูจินดา, *สอนหนังสือผ่าน facebook 21-25* [Online], accessed 11 December 2014. Available from <http://www.facebook.com/panit.pujinda>.
- ¹⁶ เรื่องเดียวกัน.
- ¹⁷ นพนนท์ ตาปนานนท์, “การผังเมืองของประเทศไทย,” 39.
- ¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 42.
- ¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 40.
- ²⁰ เรื่องเดียวกัน, 39-57.

²¹ Cyrus R. Nims, *City Planning in Thailand*, 18-28.

²² Litchfield Whiting Bowne & Associates, *Greater Bangkok Plan 2533*, 2nd ed. (Bangkok : Department of town and Country Planning, 1964), 1-12.

²³ นพนนท์ ตาปนานนท์, “การผังเมืองของประเทศไทย,” 39-49.

²⁴ Litchfield Whiting Bowne & Associates, *Greater Bangkok Plan 2533*, 101-112.

²⁵ นพนนท์ ตาปนานนท์, “การผังเมืองของประเทศไทย,” 39-49.

²⁶ Cyrus R. Nims, *City Planning in Thailand*, 103.

²⁷ นพนนท์ ตาปนานนท์, “การผังเมืองของประเทศไทย,” 31-38.

²⁸ Cyrus R. Nims, *City Planning in Thailand*, 18-28.

²⁹ Ibid., 4-14.

³⁰ Ibid.

³¹ นพนนท์ ตาปนานนท์, “การผังเมืองของประเทศไทย,” 52-57.

บรรณานุกรม

- คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มติชน, 2557.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*. รวบรวมโดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2534.
- “จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2497,” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ 71, ตอนที่ 19 (23 มีนาคม 2497) : 527-530.
- _____. “การผังเมืองของประเทศไทย.” เอกสารคำสอนวิชา 2503515 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- นพนนท์ ตาปนานนท์. *ถอดรหัสรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

- บริษัท พิพิธภัณฑ์เอเชีย จำกัด [Online]. Accessed 29 January 2015. Available from <http://asiamuseum.co.th>.
- พนิต ภูจินดา. สอนหนังสือผ่าน Facebook 21-25 [Online]. Accessed 11 December 2014. Available from <http://www.facebook.com/panit.pujinda>.
- วิกิพีเดีย. พระราชบัญญัติให้ใช้บังคับโครงการผังเมืองในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ [Online]. Accessed 29 January 2015. Available from <http://th.wikipedia.org/wiki/การผังเมือง>.
- สมาคมนักผังเมืองไทย [Online]. Accessed 29 January 2015. Available from <http://www.tcps.or.th>.
- อมร รัชศาสตร์. พระราชอำนาจตามกฎหมาย [Online]. Accessed 12 January 2015. Available from http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=230&articlegroup_id=66.
- Department of Town and Country Planning (DTCP)*. Bangkok : Bangkok Metropolitan Administration, 1971.
- Litchfield Whiting Bowne & Associates. *Greater Bangkok Plan 2533*. 2nd ed. Bangkok : Department of town and Country Planning, 1964.
- Nims, Cyrus R. *City Planning in Thailand*. Bangkok : Thai-American Audiovisual Service Job, 1963.